

УДК 658.589

М. І. Дяченко, старш. викл.,
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»

УПРАВЛІНСЬКІ ІННОВАЦІЇ ЯК ОСНОВА ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ОРГАНІЗАЦІЇ

Стаття присвячена проблемам інноваційного розвитку підприємств, зокрема управлінські інновації розглядаються як особлива складова інноваційного розвитку організації. Визначено фактори, що перешкоджають впровадженню управлінських інновацій.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: інноваційний процес, класифікація інновацій, продуктові інновації, процесні інновації, управлінські інновації.

Сучасні умови господарювання вимагають від вітчизняних підприємств адекватних механізмів реагування на динамічні зміни зовнішнього середовища, зростаючі вимоги клієнтів та суворі виклики ринків. Обов'язковими умовами виживання підприємств є виробництво конкурентоспроможної продукції, забезпечення гнучкості та ефективності управління. Адаптаційні здатності, організаційну гнучкість та маневреність виробничих систем забезпечує підприємствам інноваційний розвиток.

Гострота проблем інноваційного розвитку підприємств підтверджується значною кількістю досліджень як західних учених, таких як П. Друкер, М. Хаммер та Дж. Чампі, К. Маркхем, Р. Каплан та Д. Нортон, І. Массакі та ін., так і вітчизняних науковців, серед яких слід виділити В. М. Геєця, Л. І. Федулову, Н. І. Чухрай, С. М. Ілляшенка та ін.

Разом з тим, у вітчизняній економічній науці та практиці чимало питань, пов'язаних з значною кількістю класифікаційних ознак інновацій, залишаються не вирішеними, що не сприяє розумінню їх сутності та визначенню сфер реалізації. Досить часто інноваційна діяльність підприємств сприймається виключно як освоєння нових продуктів, впровадження нових технологій у виробництво, доставку та реалізацію продукції, тобто розглядаються продуктові та процесні технологічні інновації. Поза увагою дослідників залишаються управлінські інновації, проблеми їх реалізації та оцінка їхньої ефективності.

У вітчизняній господарській практиці традиційно з усіх нововведень, що реалізуються на підприємствах, та частина, яка відноситься до сфери менеджменту, сприймається неоднозначно. Вона залишається у тіні як для самих підприємств, так і при проведенні досліджень з проблем інновацій. Незважаючи на те, що управління нині заведено виділяти в самостійну, відносно обособлену область діяльності, в бізнесовій сфері все ж склався стереотип про вторинність управлінських інновацій по відношенню до технологічних. У той же час важливість якісного та ефективного управління, ступінь його впливу на результати діяльності будь-якої організації не підлягають сумніву. Але сам інноваційний процес у сфері управління (на відміну від сфери основного виробництва) залишається неясним. Для опису його особливостей спробуємо визначити місце управлінських інновацій в інноваційній діяльності підприємств, дослідивши традиційні підходи до класифікації інновацій.

По основних технологічних параметрах виділяють два типи інновацій — продуктові та процесні. Продуктові інновації, як відомо, включають отримання нового продукту або послуги з метою задоволення певної потреби на ринку. Процесні інновації передбачають нові елементи, введені у виробничі, управлінські, організаційні, маркетингові та інші процеси. Продуктові інновації мають ринкову орієнтацію і диктуються споживачем, у той час як процесні інновації визначаються внутрішніми факторами та вимогами ефективності. Виробничі інновації можуть бути як продуктовими, так і процесними, а управлінські інновації є переважно процесними.

Про управлінські інновації було заявлено свого часу засновником економічного опису інновацій Й. Шумпетером, який вперше виділив п'ять типів нововведень, а саме:

- використання нової техніки або нових технологій виробництва та/або збуту;
- впровадження нової продукції з новими властивостями;
- використання нової сировини;
- зміни в організації виробництва та управлінні підприємством;
- поява нових ринків збуту [1].

У деяких класифікаціях управлінські інновації чітко не виділяються, так, з точки зору структурної характеристики інновацій виділяють інновації «на вході» в підприємство як систему, які передбачають якісні чи кількісні зміни у виборі та використанні матеріалів, сировини, обладнання, інформації, тобто виробничих ресурсів; інновації «на виході» із підприємства як системи — кількісні або якісні зміни результатів господарської діяльності підприємства, тобто виробничого продукту; інновації структури підприємства як системи, до яких відносяться зміни у виробничих, обслуговуючих та допоміжних процесах, причому як по якості або кількості, так і їх організації. Отже, інновації «на вході» і «на виході» відповідають інноваціям техніко-технологічним (вдосконалення характеристик товарів та виробничих процесів), а інновації структури підприємства можуть бути віднесені до управлінських.

За сферами діяльності підприємства виділяють інновації технологічні (спрямовані на створення нової продукції, технологій та матеріалів), виробничі (орієнтовані на розширення виробничих потужностей, диверсифікацію виробничої діяльності та ін.), економічні (направлені на зміну методів та способів господарювання, зниження витрат виробництва, покращення фінансових результатів), торгові (передбачають модифікації в торговій діяльності, ціновій політиці, розширенні системи і методів збуту продукції), соціальні (пов'язані і покращенням умов і характеру праці, соціального забезпечення, психологічного клімату та внутрішніх взаємовідносин), в області управління (передбачають покращення організаційної структури, стиля і методів прийняття рішень, використання нових засобів обробки інформації).

У практиці провідних країн, з точки зору того, що саме інновації змінюють на підприємстві, виділяються чотири основних види інновацій:

- інновації продукції;
- інновації процесів (технологічні);
- інновації персоналу (людського фактору);
- інновації управлінської діяльності.

Виходячи з положень наведених класифікаційних підходів, можна стверджувати, що управлінські інновації займають важливе місце в інноваційній діяльності підприємства. Хоча її основу створюють інновації продукції, вони ж є запорукою конкурентоспроможності промислових підприємств та їх економічного зростання, однак по значущості головними слід вважати управлінські інновації, оскільки вони дозволяють отримати значні конкурентні переваги в найперспективніших для суб'єктів господарювання областях. Управлінські інновації забезпечують рішення стратегічних задач у процесі їх функціонування та розвитку. Вважаємо, що інновації у фінансовій, організаційній, соціальній та інших сферах діяльності підприємств (за виключенням технологічної та виробничої сфер) можуть бути узагальнені як управлінські. Хоча їхня специфіка полягає в опосередкованому впливі на загальні результати бізнесу, особливостях їх комерціалізації та принципів фінансування, в той же час їх реалізація безпосередньо пов'язана із прийняттям рішень управлінським персоналом, впровадженням заходів управлінського та організаційного характеру.

Слід зазначити, що впровадження управлінських інновацій в одній сфері впливає на діяльність підприємства в інших сферах і призводить до впровадження інновацій у них, отже, всі види інновацій взаємопов'язані між собою, вони можуть реалізовуватись паралельно та послідовно. Так, зокрема, встановлено, що існує певна невідповідність у темпах створення та розповсюдження виробничих та управлінських інновацій. Управлінські інновації відстають від виробничих, створюючи так званий інноваційний лаг, який відображає, що досить часто здійснення виробничих інновацій відбувається в умовах старих управлінських структур та методів, тобто

тих, які сформувались при попередніх виробничих технологіях. Виникнення інноваційного лагу пояснюється тим, що виробничі інновації є більш спостережувані, «відчутні» і сприймаються легше, ніж управлінські, переконатися в ефективності яких набагато складніше [5].

Синхронна реалізація інновацій дозволяє організації одночасно орієнтуватись на зменшення витрат, підвищення ефективності діяльності (на що орієнтуються процесні, зокрема, управлінські інновації), підвищення якості продукції, більш повне задоволення потреб споживачів (чому сприяють продуктові інновації, зокрема, виробничі).

Управлінські інновації з часом трансформують сам спосіб функціонування організацій, але в більшості сучасних компаній не розроблені формальні процеси для сприяння та створення нових ідей у сфері менеджменту, теоретико-методичне забезпечення реалізації управлінських інновацій на низькому рівні, хоча процес виникнення управлінської інновації схожий з процесом створення технологічних інновацій. До того ж впровадження управлінських інновацій часто пов'язано із необхідністю подолання ряду стереотипних бар'єрів, ступінь впливу яких, за думкою керівників багатьох вітчизняних підприємств, суттєво розрізняється (рис. 1).

Цікавим є той факт, що саме на відсутність фінансових можливостей підприємств як найвагомійший перешкоджаючий фактор вказують керівники як збиткових підприємств, так і підприємств з незначним прибутком та середнім рівнем прибутковості. Фінансування управлінських інновацій відбувається в більшості випадків за рахунок внутрішніх ресурсів, при цьому не використовуються кошти венчурних інвесторів, які орієнтуються на технологічні інновації. Більшість керівників не спрямовані на аналіз управлінської діяльності, на визначення проблем у сфері менеджменту та пошук управлінських новацій.

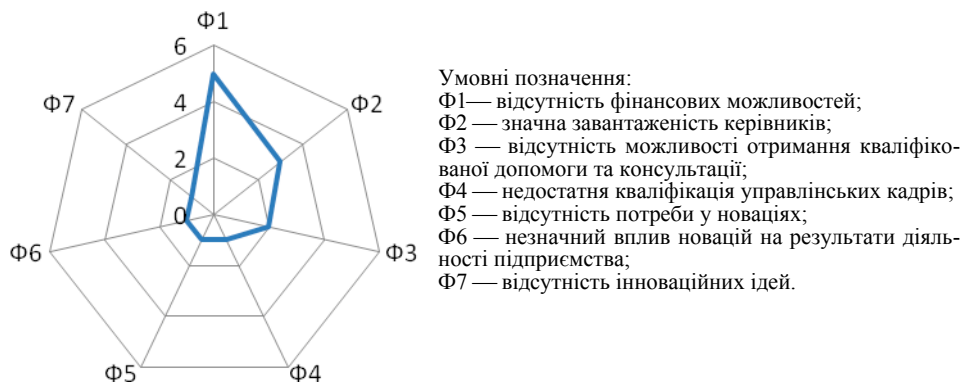

Рис. 1. Профіль експертних оцінок впливості факторів, що перешкоджають реалізації управлінських інновацій на підприємствах

Розглядаючи управлінські інновації, слід зазначити, що саме відрізняє їх від технологічних та виробничих інновацій та робить унікальним процес їх створення. Технологічні інновації представляють собою певну сукупність знань, які можуть бути систематизовані, так як об'єднують кілька фізичних процесів або продуктів та можуть бути відносно легко відтворені. Управлінські інновації в більшій мірі специфічні по відношенню до підприємства. Для управлінських інновацій характерним є вплив зовнішніх агентів — учених, консультантів, саме тих, хто визначає сутність інновацій, формує їх, при тому що реалізація нових управлінських ідей може відбуватися протягом кількох років. Управлінське ноу-хау компанії у разі позитивного результату комерціалізують незалежні консультанти, які просувають його на ринку та тиражують у якості вдалого досвіду.

Модель виникнення та розвитку інновацій у сфері управління можна описати за допомогою наступних етапів: усвідомлення проблеми, розробка та формулювання ідеї, її визнання.

У більшості випадків управлінські інновації виникають через потребу вирішення певної зовнішньої або внутрішньої по відношенню до підприємства проблеми або уникнення ситуації загрози, незадоволення. Слід враховувати, що інновації у сфері менеджменту є локальними, тобто досвід їх впровадження в одній компанії може не мати цінності для іншої, а також відмінності зарубіжної та вітчизняної корпоративних культур та специфіку бізнесу у разі використання певних «готових рецептів». Унікальність кожного підприємства обумовлює необхідність модифікації та корегування готових управлінських рішень або ж вимагає розробки принципово нових, які б поєднали різні елементи проблеми та варіанти її вирішення, чітким розумінням внутрішнього та зовнішнього середовища функціонування підприємства. Тож для першого етапу характерно визначення мети, задля досягнення якої розробляється інновація.

Для управлінських інновацій у більшій мірі, ніж для технологічних та виробничих властивий ризик виникнення опору з боку персоналу підприємства, несприйняття нових ідей. Для підтримки інноваційних рішень необхідне схвалення з боку працівників організації (внутрішнє визнання), розуміння ними життєздатності ідеї можливих вигід від її реалізації, а також може бути необхідним схвалення незалежних спостерігачів та експертів — викладачів бізнес-шкіл, консультантів та інших (зовнішнє визнання).

Вирішення проблеми реалізації управлінських інновацій на підприємстві вимагає розробки відповідної системи управління інноваційною діяльністю, в основу якої доцільно, на наш погляд, покласти ідеї декомпозиції складних процесів на основі проектного підходу та створення своєрідного управлінського «конвеєра». Як зазначалось, основи інноваційної діяльності більшості підприємств не визначені та відповідно не формалізовані. Відтак реалізація кожної управлінської ідеї потребує виконання значного обсягу робіт, що значно ускладнює реалізацію нових ідей. Визначення основних функцій та завдань кожного відділу та відповідних працівників у ході реалізації інновацій, правил роботи підприємства та налагодження відповідного документообігу сформує основи для реалізації інновацій, які в кожному конкретному випадку будуть тільки корегуватися.

Таким чином, незважаючи на те, що управлінські інновації є невід'ємною частиною діяльності підприємств та запорукою їх конкурентоспроможності реалізація таких інновацій вітчизняними підприємствами ускладнена низкою проблем як теоретико-методичного, так і прикладного характеру. Зокрема, спрямування подальших досліджень визначається необхідністю створення відповідних процедур розробки та реалізації управлінських інновацій.

Література

1. Йохна М. А., Стадник В. В. Економіка і організація інноваційної діяльності. — К.: Видавничий центр «Академія», 2005. — 400 с.
2. Павленко І. А. Економіка та організація інноваційної діяльності: Навч. посібник. — К.: КНЕУ, 2004. — 204 с.
3. Проблеми управління інноваційним розвитком підприємств у транзитивній економіці: Монографія / За заг. ред. д. е. н., проф. С. М. Ілляшенка. — Суми: ВТД «Університетська книга», 2005. — 582 с.
4. Райзберг Б. А., Фатхутдинов Р. А. Управление экономикой. — М.: Бизнес-школа «Интел-Синтез», 1999. — 528 с.
5. Иванова Н. И. (2006), Инновационный бизнес: основа ускоренного роста экономики Российской Федерации. Доклад // Инновации. — № 5. — 2006.
6. Rogers, E. M. (1995). Diffusion of innovations (4th edition). The Free Press. New York.

Стаття надійшла до редакції 22.09.2009 р.